

אַ קלייט פון בייגל beigelių krautuvėlė

įžanginis žodis

metų įvykiai / renginiai

Gerbiamieji,

Kviečiu susipažinti su naujaisiu „Beigelių krautuvėlės“ naujienlaikraščio numeriu, kuriame aprėpiami 2023 m. sausio-birželio mėnesiais vykę Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenei reikšmingi įvykiai ir akimirks.

Šiame numeryje imamės itin svarbios misijos – atkreipti dėmesį į sparčiai kylančią globalią antisemitizmo bei neapykantos nusikaltimų bangą.

Gyvai ar virtualiai sklaidydami šio numerio puslapius, išties atrasite, kad nūdieneje ryškėjančios antisemitizmo apraiškos ima kelti didžiulį nerimą mūsų bendruomenei. Šiandien kaip niekad svarbu drąsiai stoti į akistatą su bet koku nepakantumumu ir visuomenės kiršinimu, kuriuos gudrus veikėjai savo itin pragmatišką naudą siekia užmaskuoti demokratinėmis vertybėmis ir žodžio laisve. Tačiau, skirtingai nei mums bandoma įteigti, žodžio laisvė nėra absoliuti. Ir tik mes patys, tiksliau, kiekvienas iš mūsų atskirai ir visi kartu galime nubrėžti raudoną liniją, kurios nevalia peržengti niekam. Apie tai kalba šio numerio „Beigelių krautuvėlės“ pašnekovai – savo srityse kalnus nuvertę mokslo, kultūros ir visuomenės veikėjai, kurie, matydami pastaruosius 30 metų precedento neturinčią antisemitizmo kampaniją, nebegalėjo tylėti.

Dėkojame jiems už palaikymą, nes tik visi kartu puoselėdami bendruomenės įvairovę ir įtrauktį, parodydami ir džiaugdamiesi mūsų visuomenės turtingumu, galime kurti tokią valstybę, kurioje visiems būtų gera gyventi, puoselėti savas tradicijas, dalytis tuo, ką turime gražiausio ir skaniausio.

Būtent todėl šiame numeryje jus pakviesime į kulinarinę kelionę, kurioje atrasite širdžiai brangius receptus ir už jų slypinčias istorijas.

Nuoširdžiai tikiuosi, kad šis „Beigelių krautuvėlės“ numeris suteiks jums įkvėpimo ir atgaivins pasididžiavimo mūsų bendru paveldu jausmą.

Visada Jūsų,
Faina Kukliansky
 Lietuvos žydų (litvakų)
 bendruomenės pirmininkė

Mokymuose dalyvavo apie 200 Lietuvos mokytojų ir edukatorių / LŽB nuotrauka

• 2 dienų patyrimo kelionė kartu su romų ir žydų bendruomenėmis!

Sausio-birželio mėnesiais Lietuvos žydų bendruomenė, kartu su organizacijomis *Padėk Pritapti* bei Lietuvos žmogaus teisių centru, įgyvendino 9 dviejų dienų trukmės mokymus visoje Lietuvoje, skirtus Lietuvos mokytojams, edukatoriams bei jaunimo darbuotojams. Užsiėmimų tikslas – su-

pažindinti mokymų dalyvius, dirbančius su jaunais žmonėmis, su šalia gyvenančių bendruomenių tradicijomis, papročiais, paneigti daugelį stereotipų, duoti atkirtį antisemitizmo, romofobijos apraiškoms.

Mokymai buvo itin sėkmingi, sulaukė beveik 200 dalyvių. Neabejojame, kad programa bus tęsiama ir toliau, tad maloniai kviečiame sekti naujienas!

Pažinimo kelionės seminarai vyko net šešiuose Lietuvos miestuose / LŽB nuotrauka

• Kaip ir kasmet, sausio 27-ąją Lietuvos žydų bendruomenė minėjo Tarptautinę Holokausto aukų atminimo dieną, prisimenant 6 milijonus Holokausto aukų. Tą dieną skambėjo Kantoriaus Shmuelio Yatomo malda Vilniaus senosiose žydų kapinėse ir Panerių memoriale – vietoje, kur 1941 – 1943 metais buvo sušaudyti 70 tūkstančių žydų.

• Sausio pabaigoje BBC televizija pristatė dokumentinį filmą, kuriame britų Imperijos karo muziejaus istorikas Jamesas Bulginas atskleidžia daug kam nepatogią Holokausto istorijos pusę. Su filmu kviečiame susipažinti čia:

• Sausio mėnesį Jeruzalėje vyko **Europos žydų lyderių konferencija**. Viešnagės Jeruzalėje metu LŽB pirmininkė Faina Kukliansky buvo pakviesta į Izraelio prezidentūrą, kur susitiko su prezidentu Isaacu Herzogu. Turiningo pokalbio metu buvo aptarti Lietuvos žydams itin aktualūs klausimai. Jo Ekscelencija prisiminė ir savo prosenelio gimtinę Šeduvą.

Ar žinojote, jog vienuoliktasis Izraelio prezidentas, garsios politikų šeimos atstovas Isaacas Herzogas turi litvakiškų šaknų? Šmuelis Icchakas Hilmanas 1868 metais gimė Šeduvos miestelyje Radviliškio rajone, studijavo Torą pas dėdes Pašvitinyje (miestelyje prie Šiaulių) ir Pasvalyje.

1897 metais, sulaukęs 29-erių, jis tapo Berezino miesto Minsko regione rabinu, o 1908 metais buvo paskirtas Glazgo miesto Škotijoje rabinu. Jo laidotuvėse Jeruzalėje 1953 metais dalyvavo tūkstančiai žmonių.

Pats I. Herzogas gimė jau Tel Avive, nepriklausomame Izraelyje, 1960 m.

Būsimasis prezidentas 2009-aisiais, kai ėjo socialinių paslaugų ir rūpybos ministro pareigas, lankėsi pirmajame Lietuvoje vykusiame „Gyvųjų žygyje“.

I. Herzogo inauguracija įvyko 2021 m. liepos 7 d.

LŽB pirmininkė Faina Kukliansky su Izraelio prezidentu Isaacu Herzogu

1 p. ▶

• Minint Vilniaus 700 gimtadienį, Lietuvos žydų bendruomenė pristatė jubiliejinį 2023 m. žydų kalendorių, kurį puošia specialus „Vilne 700“ jubiliejinis logotipas. Jo semantikos sluoksniuose sutilpo ne tik Gedimino laiškai ir kronikų metraščiai, čia yra ir Toros ritinys, ir Vilniaus Gaono išminties pergamentai bei vilnietiškojo baroko motyvas, foto-kino dokumentikos juostos dramaturgija.

„Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenė šiuo logotipu santūriai primena, kad vietos žydų bendruomenė dar tebeegzistuoja. Žydai, kad ir neskaitlingai, tačiau tebegyvena savo protėvių mieste ir pama, kas, drauge su kitų tautybių vilniečiais, statė, kūrė ir puoselėjo Vilnių ilgus šimtmečius. Juk būti žydu-vilneriu, būti Jidišlando sostinės istorijos ir kultūros paveldėtojais yra ne tik garbė bei privilegija – tai ir atsakomybė prieš ateities kartas. Nes mes gyvi, kol gyva Atmintis“, – sako Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenės pirmininkė Faina Kukliansky.

Ypatingos dvasios persmelktose kalendoriaus iliustracijose – senojo Vilne žydų gyvenimą atspindintys koliažai. Kalendoriaus idėjos ir dizaino autoriai – kūrybinė grupė JUDVI&AŠ.

tuoj. Žydai, kad ir neskaitlingai, tačiau tebegyvena savo protėvių mieste ir pama, kas, drauge su kitų tautybių vilniečiais, statė, kūrė ir puoselėjo Vilnių ilgus šimtmečius. Juk būti žydu-vilneriu, būti Jidišlando sostinės istorijos ir kultūros paveldėtojais yra ne tik garbė bei privilegija – tai ir atsakomybė prieš ateities kartas. Nes mes gyvi, kol gyva Atmintis“, – sako Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenės pirmininkė Faina Kukliansky.

Ypatingos dvasios persmelktose kalendoriaus iliustracijose – senojo Vilne žydų gyvenimą atspindintys koliažai. Kalendoriaus idėjos ir dizaino autoriai – kūrybinė grupė JUDVI&AŠ.

Kalendoriaus „Vilne 700“ iliustracija. Autoriai – kūrybinė grupė JUDVI&AŠ.

• Vasarį Lietuvos žydų bendruomenėje startavo nauja pramoga – viktorinų ciklas „Pažink savo istoriją“. Kviečiame sekti naujienas bei laukiame visų - nuo didelio iki mažo, nuo senjoro iki gimnazisto, nuo šeimyninės komandos iki užklydusio vienišiaus, siekiančio įsivertinti savo žinias apie Lietuvos žydų kultūrą bei istoriją. Garantuojame gerą laiką ir simbolinius prizus.

Apie naują restitucijos etapą spaudos konferencijoje pranešė Geros valios fondo pirmininkai – advokatė Faina Kukliansky ir rabinas Andrew Bakeris / LZB nuotrauka

• Vasarį vykusioje spaudos konferencijoje „Geros valios fondo“ pirmininkai – advokatė, Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenės pirmininkė Faina Kukliansky ir Amerikos žydų komiteto tarptautinių žydų reikalų direktorius, rabinas Andrew Bakeris – pristatė paramos skyrimo sąlygas.

Praejus aštuoniasdešimčiai metų nuo II pasaulinio karo pabaigos, žydų kilmės okupacinių režimų aukos ir jų palikuonys galės pretenduoti į simbolines kompensacijas už totalitarinių režimų okupacijos metu Lietuvoje nusavintą ir niekada jiems negrąžintą turtą. Planuojama, kad pareiškėjams bus išmokėta nuo 5 iki 10 milijonų eurų, kuriuos skyrė LR Vyriausybė.

• Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenė šventė linksmiausių metų šventę – PURIM! Ar žinojote, kad šios šventės išvakarėse namų šeiminiškės kepa tradicinius ir itin gardžius trikampius „Hamantashen“ sausainius? O ar esate girdėję apie simbolinę skanėstų reikšmę? Su receptu ir tradicija kviečiame susipažinti šioje nuorodoje:

• Jau antrus metus Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenė Purim metu lankė Lietuvoje nuo karo baisumų prieglobstį radusius ukrainiečių vaikus. Šįkart pirmininkė Faina Kukliansky su pilnais padėklais tradicinių Hamantashen sausainių užsuko į Tarptautinę Ukrainos mokyklą, pasakojo vaikams apie linksmiausių metų šventę ir jos tradicijas, bendravo su nepaprastai draugišku kolektyvu, kuris per kelis mėnesius savo rankomis griuvėsiais buvusį pastatą pavertė ugdymo įstaiga.

LZB pirmininkė Faina Kukliansky (viduryje) su Tarptautinės Ukrainos mokyklos vadovais ir moksleiviais / LZB nuotrauka

• Šiais metais kovo 15-ąją pirmą kartą buvo minima Lietuvos žydų gelbėtojų diena. Ta proga buvo pristatytas Tarptautinės Komisijos nacių ir sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti iniciatyva sukurtas Lietuvos žydų gelbėtojams pagerbti skirtas atminimo – padėkos ženklas. Juo bus žymimos vietos, kuriose gyveno gelbėtojai, slėpė nuo nacių Lietuvos žydus. Ženklo autoriai – kūrybinė grupė „JUDVI&AŠ“.

KOVO 15-oji
15th MARCH

LIETUVOS ŽYDŲ GELBĖTOJŲ DIENA
THE DAY OF THE RESCUERS OF LITHUANIAN JEWS

ISĖGELBĖJUS VIENĄ GYVYBĘ ISĖGELBĖJA PASAULI
WHO SAVES ONE LIFE SAVES THE ENTIRE WORLD

יְשׁוּעַת הַיְחָדִים שְׁמֶרְתָּ וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁלָטָה
SAVED THE WORLD

• Kovo 24 d. Kupiškėje, po šešerių metų rekonstrukcijos darbų, duris atvėrė senoji žydų sinagoga, kurioje šiandien yra įsikūrusi miesto viešoji biblioteka.

„Iki Antrojo pasaulinio karo Kupiškėje gyveno gausi žydų bendruomenė. Deja, ji beveik visa buvo nacių ir vietos kolaraborantų išžudyta.

Teisinga, kad bent po aštuoniasdešimties metų jų istorija vėl prisimename, o čia užsukusiems arba net pro šalį einantiems kupiškėnams šis pastatas primins apie didžiulį žydų indėlį šios bendruomenės klestėjimui“, – atidaromo ceremonijos metu kalbėjo Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenės pirmininkė F. Kukliansky.

• Balandžio 26-ąją Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenės senjorų klubas minėjo 25-erių metų sukaktį!

Minėjime gausiai susirinkę senjorai sveikino ir dėkojo nuo pat pirmųjų dienų klube dirbusiems savanoriams, klausėsi nepaprastai įdomių Izraelio kariuomenės oro pajėgų seržanto, dabar net penkiose šalyse dirbančio gido Viljamo Žitkausko pasakojimų apie Izraelio valstybę, degė žvakutes už žuvusius, ginant istorinę tėvynę karius ir amžinojo poilsio išėjusius klubo narius, vartė nuotraukų albumus ir dalijosi per ketvirtį amžiaus sukauptais prisiminimais.

• Balandžio 18-ąją, Holokausto ir heroizmo atminimo dieną – Yom HaShoah – vyko atminimo renginiai ir minėjimai ne tik sostinėje, bet ir šalies regionuose, į kuriuos atvyko viso pasaulio žydai išėiviai iš Lietuvos. Žydų išėivių iš Lietuvos Izraelyje asociacijos nariai ir Lietuvos žydų bendruomenė organizavo ir dalyvavo renginiuose Alytuje bei Zarasuose – susitiko su miestų merų komanda, apilankė nepaprastai gražiai restauruotą senąją Alytaus sinagogą, kurioje dabar įsikūręs Audiovizualiųjų menų centras, abiejuose miestuose pagerbė tūkstančių išžudytų žydų atminimą.

• Balandį Lietuvoje lankėsi JAV paveldo užsienyje išsaugojimo komisijos pirmininkė Ms. Starlet „Star“ Jones Lugo, su kuria Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenė pasirašė sutartį. Ja sutarė bendromis jėgomis pasirūpinti Žiežmarių sinagogos antrojo aukšto, vadinamosios Moterų galerijos, restauravimu.

Komisija įsipareigojo pasirūpinti finansavimu – rinkti lėšas ir šiam projektui skirti iki 75 tūkstančių dolerių. Savo ruožtu Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenė užtikrins sklandų projekto įgyvendinimą.

• Gegužės 30 dieną Kaune, ant Juozo Gruodžio ir Smalininkų gatvių sankirtoje esančio namo buvo atidengta atminimo lenta, skirta Žydų našlaičių namams, pakeitusiems daugybės vaikų gyvenimą.

Pastate, kurį 1905 metais įsigijo Žydų našlaičių namų draugija, prieglobstį rado be tėvų likę ar stabilių namų neturėję 7–18 metų berniukai.

Žydų našlaičių namuose, tarpukariu Kaune geriau žinomuose kaip Rabino Icchako Elchanoano Spektorius vaikų namai, veikė sinagoga ir švietimo įstaiga, kurioje jaunesniesiems vaikams buvo suteikiamas pradinis mokymas, o vyresniesiems – ir vakariniai bendrojo lavinimo kursai.

Atminimo lentai dosniai paaukojo Benayahu ir Blumentalių šeimos iš Izraelio.

Kurklių sinagogos atidarymo renginys / LZB nuotrauka

• Šiomet buvo minimos 80-osios Varšuvos geto sukilimo metinės.

Ta proga Lenkijos prezidentas Andrzejus Duda surengė didžiulius iškilmes, į kurias atvyko Izraelio ir Vokietijos prezidentai, visų didžiausių tarptautinių žydų organizacijų atstovai.

Asmeniniu Lenkijos prezidento kvietimu renginiuose dalyvavo ir Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenės pirmininkė Faina Kukliansky.

Savo kalboje Lenkijos prezidentas, vardinamas žiauriausių žudynių vietas, paminėjo ir Panerius, kuriuos buvo nužudyta per 70 000 Lietuvos žydų.

• Šiomet paminėtos 75-osios Izraelio valstybės Nepriklausomybės metinės! 1948-ųjų gegužės 14 d. Tel Avive susirinkę žydų lyderiai pasirašė Izraelio valstybės įkūrimo deklaraciją. Nuo tada kasmet, penktąją Ijaro mėnesio dieną pagal žydų kalendorių, vos pasibaigus Yom HaZikaron, viso pasaulio žydai švenčia savo istorinės tėvynės atkūrimą. Šia proga Vilniaus miestas skyrė dovaną Izraeliui, apšviečiant Vilniaus tiltus bei Trijų Kryžių kalną Izraelio vėliavos spalvomis, o pusę amžiaus gyvuojantis, jau legendiniu tapęs kolektyvas „Fajerlech“ parengė išskirtinę programą „Pažadėtoji žemė“.

• Birželį Kurklių sinagoga – viena iš nedaugelio Europoje išlikusių medinių sinagogų – atvėrė duris lankytojams ir, neabejotinai, taps traukos centru anykštėnams bei miesto svečiams.

Atvykę pažūrėti ekspozicijos jie tuo pačiu sužinos daugiau apie kažkada pakankamai gausią Kurklių žydų bendruomenę, jos gyvenimą ir istoriją.

Tai – dar vienas puikus Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenės ir savivaldybių bei kultūros centrų bendradarbiavimo pavyzdys.

• Šiomet buvo minimos Hermano Perelšteino, legendinio choro „Ažuolikas“ įkūrėjo, šimtosios gimimo metinės.

Birželio 16 d. Lietuvos nacionalinėje filharmonijoje šiam iškiliam dirigentui atidengtas bareljefas. Tai Žydų bendruomenės „Vilnius - Lietuvos Jeruzalė“ ir jos vadovo Algirdo Malco bei skulptoriaus Mindaugo Šnipo bendras darbas ir iniciatyva.

Žodžio laisve pridengtas antisemitizmas

Gegužės pradžioje, neišsiaiškinęs visų faktų apie Palestinoje nugriautą nesaugų mokyklos pastatą, Lietuvos Respublikos Seimo narys Remigijus Žemaitaitis savo Facebook paskyroje užsipuolė Izraelį ir žydus. Nors parlamentaro pasisakymai visuomenėje sukėlė pasipiktinimo audrą, tai jo nesustabė – antisemitiniai įžaidimai liejasi iki šiol.

Pirmoji į R. Žemaitaičio žodžius suregavo Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenės pirmininkė **Faina Kukliansky**.

Faina Kukliansky / LŽB nuotrauka

„Jeigu nepažinotume šio pono, nuspręstume, kad tai nelogiški kliedesiai. Bet juk jie skirti ne žydams, o Lietuvos žmonėms.

Neetiška daryti analogiją tarp Izraelyje vykstančio karo ir antisemitizmo apraiškų Europoje bei Lietuvoje. Jeigu ponas Žemaitaitis suklydo, duokime jam šansą atsiprašyti“, – svarstė F. Kukliansky.

Gintaras Varnas / J. Stacevičiaus / LRT.lt nuotr.

Gintaras Varnas: šlykštu ir gėda

Vienas žymiausių Lietuvos teatro režisierių, nacionalinės kultūros ir meno premijos bei šešių „Auksinių kryžių“ laureatas **Gintaras Varnas** itin taikliai apibūdino situaciją.

„...Imkit vaikai pagaliuką ir UŽMUŠ-KIT TĄ ŽYDUKĄ“, – cituoju Lietuvos Respublikos Seimo narį R. Žemaititį, kuris mielai prisiminė šitą gėdingą lietuvišką vaikišką skaičiuotę kaip gilios ir senos neapykantos mūsų bendrapiliečiams žydams pavyzdį. Suprask, net folklore ka-

daisė vaikus kviesdavom užmušinėti žydus, o toliau patys darykit savo išvadas...

Ar tai nėra neapykantos kurstymas tautiniu atžvilgiu? Ar tai nėra kurstymas vykdyti smurtą žydų atžvilgiu? Aš supratau būtent taip. Ar mes vėl imsime gyventi žydsaučių laikais?

Šlykštu ir gėda. Ponas Seimo narys, matyt, paveldėjo gėdingiausią lietuvišką geną – žydsaučių geną. Baltaraiščių lietuvių, kurie II pasaulinio karo metu be skrupulų šaudė ir vertė į duobes žydus vien dėl to, kad jie žydai. Ir nereikia, jau nebereikia tos baisyos dėmės lietuviškame rūtų darželyje slėpti ar kaip nors mėginti nuplauti: neva, šaudė naciai, o jei ten vienas – kitas lietuvis ir dalyvavo, tai priverstas nacių ir t.t.

Seniai įrodyta, kad masiniame žydų naikinime tiesiogiai ar ne (biurokratiškai – pasirašinėdami įvairius potvarkius), dalyvavo tarp 10 000 ir 15 000 lietuvių. Ir neverčiami, o savo noru, laisva valia. Netgi buvo lietuviškas Impulevičiaus žydsaučių batalionas. Mano galva, tai gėdingiausias puslapis lietuvių istorijoje. Už kurį dar ilgai teks atsiprašinėti ir atgailauti. Ir štai – žydsaučių naujoji karta LR Seime. Parlamentaras. Gėda.

Beje, dar viena detalė išduoda naujojo ir senojo antisemitizmo genetinį bendrumą. Tada dažnas sakydavo: „Aš ne žmones šaudau, o žydus“ (citata iš žydsaučių liudijimo teisme, panaudota spektaklyje „Getas“). Ir šandien panašu – „dar vieni gyvuliai“ (cituoju R. Žemaititį).

Tikiuosi, kad jis savo neapykanta pasprings. Rinkėjai, nepamirškite to žmogaus. Ir teisėsaugai linkiu sklandaus tyrimo ir... rezultatų.

O šalies Prezidentui, prieš pareiškiant nuomonę, linkėčiau kiek pagalvoti arba susirasti protingesnius patarėjus. Nes jo nuomonė ir tos nuomonės vienintelis argumentas – „tai pakenks šalies įvaizdžiui“ – jau tiesiog apgailėtinas. Tai rodo, kad prezidentui (dabartiniam) rūpi tik pias, tik kaimynų nuomonė, o ne pats reiškinys, ne jo antižmogiška esmė. Dar viena gėda. Prezidente, bent atsiprašykite Lietuvoje gyvenančių mūsų piliečių – žydų. Būtų gražu. Užsienio šalių ambasadoriai sureagavo daug griežčiau ir emociingiau“, – įsitikinęs kūrėjas.

Pasmerkė politikos elitą

I R. Žemaitaičio įrašą sureagavo ir Izraelio ambasadorė Lietuvoje **Hadas Wittenberg Silverstein**.

„Buvome šokiruoti, kai socialinėje erdvėje pamatėme Lietuvos Seimo nario Remigijaus Žemaitaičio pasisakymą apie Palestiniečių mokyklą netoli Betlejeus. Pateikta pozicija ne tik neatitinka realybės,

Izraelio ambasadorė Lietuvoje Hadas Wittenberg Silverstein / LŽB nuotrauka

turint omenyje, kad pastatas buvo statomas nesilaikant būtinų saugumo reikalavimų, kelė pavojų ir dėl to buvo nugriautas. Gerbdami žodžio laisvę, pabrėžiame, kad Izraelio veiksmų ir politikos kritika yra viena, o akivaizdžiai antisemitiniai komentarai – visai kas kita, – įsitikinusi diplomata.

R. Žemaitaitis, naudodamasis šia proga, siekė legitimuoti antisemitines nuostatas bei susidorojimą su žydais.

Griežtai smerkiame toį Seimo nario komentarą ir visas antisemitizmo bei neapykantos formas. Holokausto metu naciai ir vietiniai kolaborantai, realizuodami tokias antisemitines nuostatas, sunaikino 95% Lietuvos žydų – vyrų, moterų ir vaikų. Prisimindami šį brutalių ir tragišką istorijos puslapį ir suprasdami, kad valdžios atstovų pasisakymai neišvengiamai daro įtaką visuomenės nuostatoms, raginame Seimo narį atsiprašyti už žodžius, skaudinančius Holokausto katastrofą išgyvenusius žydų bendruomenės narius bei žeminančius šio brutalaus laikotarpio aukų atminimą.“

Įvertino ir Vokietijos ambasadorius

Vokietijos ambasadorius Lietuvoje Matthias Sonnas / LŽB nuotrauka

Papiktintas R. Žemaitaičio įrašo apie žydus, pranešimą išplatino ir Vokietijos ambasadorius **Matthias Sonnas**, parlamentaro žodžius pavadinęs žiauriai ir antisemitiniais.

„Šokiruoja toks aršus ir žiaurus antisemitinis pareiškimas iš vieno iš mūsų Europos Seimos parlamento nario lūpų,

ypač Europos dieną – dieną, kai visi su pasididžiavimu švenčiame bendras Europos Sąjungos vertybes, – sakė Matthias Sonnas.

Galui tik pritarti savo kolegės iš Izraelio išreikštam pasibaisėjimui ir pridurti savo asmeninį pasibjaurėjimą tokiu šlykščiu žudikišku neapykantos kalbos demonstravimu. Būtina pabrėžti, kad tai visiškai nesujė su Izraelio politikos ar veiksmų pritarimu ar nepritarimu.

Šių pasibaisėtinių pasisakymų akivaizdoje oficialiai reiškiau visišką Vokietijos solidarumą su Lietuvos žydų bendruomene, kurios vos penki procentai išgyveno nacistinės Vokietijos okupaciją Lietuvoje 1941–1944 m.

Taip pat dar kartą pabrėžiu, kad mano šalis tvirtai remia tuos sąžiningus viso politinio spektro lietuvius, kurie šiandien išdrįsta stoti į akistatą su jų šalyje ir tarp jų tautiečių įvykdytais Holokausto baisumais.“

JAV ambasadoriaus pranešimas

JAV ambasadorius Lietuvoje Robert'as S. Gilchrist'as / JAV ambasados nuotrauka

„Aš labai sunerimau, kai sužinojau apie Seimo nario komentarą, pateisančią antisemitizmą. Galima išreikšti nepritarimą kitų vyriausybių politikai ir veiksams, tačiau antisemitizmas ir fanatizmas niekada neturėtų būti racionalizuojami. Lietuvos ateitis priklauso tiems, kurie pasisako už toleranciją, pagarbą ir įtraukumą“, – teigė JAV ambasadorius Lietuvoje **Robert'as S. Gilchrist'as**.

Išpuoliai tęsėsi

Audringa Lietuvos ir užsienio visuomenės reakcija ir Vilniaus apylinkės prokuratūros prokurorų pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl įtarimų neapykantos skatinimo bei kurstyto prieš žmonių grupę dėl jų tautybės R. Žemaitaičio neatvėsus. Birželio viduryje, Lietuvai minint Gedulo ir vilties dieną, kai buvo prisimenamos sovietų valdžios trėmimų į Sibirą aukos, parlamentaras vėl užsipuolė žydus, kaltindamas juos esą vykdžius lietuvių Holokaustą.

Po šių pareiškimų, 32 organizacijos vienijančios **Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenės taryba** pateikė savo poziciją:

„Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenė apgailėstauja dėl pastaruoju metu kai kuriose žiniasklaidos priemonėse, socialiniuose tinkluose ir net LR Seime skleidžiamų antisemitinių Seimo nario R. Žemaitaičio pasisakymų ir skelbiamų straipsnių.

Reikia pasakyti, kad Lietuvoje tokio pobūdžio reiškinių jau seniai nebuvo ir žydai, gyvenantys Lietuvoje, praėjus 80 metų po Vilniaus geto likvidavimo, tikėjosi, kad ir nebebus. Juo labiau, vykstant karui Ukrainoje, kai žmonės, sudarantys tautinę mažumą, agresoriaus gali būti panaudoti kaip įrankis socialiniams konfliktams ir visuomenės skaldymui“, – buvo rašom oficialiai išplatintame pareiškime.

LŽB vadovų įsitikinimu, tokia Seimo nario veika sąmoningai iššaukia tautinę nesantaiką tokiomis priemonėmis, kaip istorinės atminties išskraipymas ir Rusijos caro „Ochrankos“ skleistą „Siono išminčių protokolų“ tešiny.

„Gėda dėl valstybės, kurioje gyvename, mylime ir gerbiame. Jos piliečiai negali rinkti į Seimą asmenų, kurie gali sau leisti tokius žodžius – cituojame: „Kiek dar ilgai mūsų politikai toliau klausis žydams, kurie žudė mūsų tautiečius, prisidėjo prie lietuvių sekimų, kankinimų ir mūsų valstybės naikinimo“, – pasibaisėjimą keliančius parlamentarą žodžius citavo pareiškimo autoriai.

Generalinė prokuratūra pradėjo ikiteisminį tyrimą dėl parlamentarą Remigijaus Žemaitaičio antisemitinių pareiškimų socialiniame tinkle *Facebook*. Jo pasisakymų pasmerkė visi aukščiausio rango Lietuvos Respublikos vadovai – Prezidentas Gitanas Nausėda, Seimo pirmininkė Viktorija Čmilytė – Nielsen bei Ministrė Pirmininkė Ingrida Šimonytė. Tačiau to, anot užsipultas bendruomenės narių, nepakanka: „Ši antisemitinė retorikos banga kelia Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenės nariams pažeminimo ir nesaugumo jausmą. Jeigu ir toliau LR Seimo narys tęs savo veiklą ir organizuos aplink save pasekėjus, Lietuvos žydai negalės jausis saugūs savo pačių gimtinei, demokratinėje Europos šalyje.

Taip, Europos Sąjunga priėmė ES kovos su antisemitizmu ir žydų gyvenimo puoselėjimo strategiją, o tautinių mažumų apsaugos konvencija gina tautines mažumas. Tačiau tik valstybė gali užtikrinti jų įgyvendinimą, apsaugoti Lietuvoje šimtmečius gyvenančios tautos orumą, sugriauti nesaugumo jausmą ir saugoti nuo tragiškų Holokausto netekčių prisiminimų.

Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenė tikisi, kad valstybė ims aktyvių veiksmų, siekiant užkirsti kelią visų formų antisemitizmo apraiškoms Lietuvoje.

Beje, Rusijos spauda jau pasigavo šią situaciją ir panaudojo savo naudai, kai užsienyje pasirodė straipsniai su tokioje antraštelėmis: „Rusijos žiniasklaida skelbia išslaptintus dokumentus apie Holokaustą“ ir „Rusija paviešino naujus dokumentus, kuriuose teigiama, kad Estija, Latvija ir Lietuva buvo labai susijusios su masinėmis žydų žudynėmis Holokausto metu“.

Ar toks ir buvo R. Žemaitaičio pasisakymų tikslas? – retoriniu klausimu pranešimą baigė LŽB vadovai.

Vinokuras: Skandalas skirtas Lietuvos diskreditavimui

Arkadijus Vinokuras / J. Stacevičiaus / LRT.lt nuotrauka

Šį Seimo nario pareiškimą tai pat smerkė aukščiausi Lietuvos vadovai.

Palaikymą Lietuvos žydų bendruomenei išreiškė ir **Europos žydų kongresas**, kuris pranešė, kad jo nariai yra „pasibaisėję Lietuvos parlamentarą pastarojo mėto pasisakymais, kaltinančiais žydus lietuvių deportavimu ir žudymu. Tvirtai solidarizuojamės su Lietuvos žydų bendruomene, kartu su ja griežtai smerkdami parlamentarą Žemaitaičio antisemitinius komentarus“.

Višią laišką Lietuvos ambasadorėi Izraelyje Linai Antanavičienei išplatino ir susirūpinusi žydų išievių iš Lietuvos Izraelyje asociacija.

„Esame šokiruoti dėl pastarojo mėto augančio antisemitizmo Lietuvoje. Neįsivaizduojama ir nepriimtina, kad, praėjus 82 metams nuo Holokausto pradžios ir beveik visų žydų sunaikinimo Lietuvoje, vis dar klesti ir yra toleruojama neapykantos kupina retorika. Mes, litvakai, negalime tyliai likti nuošaly, nes mūsų gyvybei gresia pavojus!“ – asociacijos narių vardu į ambasadorę kreipėsi vadovas **Arie Ben-Ari Grodzensky**, prašydamas informuoti apie oficialią Lietuvos poziciją šiuo klausimu.

Arie Ben-Ari Grodzensky / LŽB nuotrauka

Publicistas **Arkadijus Vinokuras** įžvelgė toli gražu ne naivius R. Žemaitaičio tikslus. Bet kai Seimo narys sako veiktą patį apie žydus ir Lietuvą, jo niekas nestabdo, atvirkščiai, jo tiesos ir melo mišinui, pavadintam „lietuvių holokaustas“, net suteikiama žiniasklaidos forumas.

Pamenat, kokį visuotinį pasipiktinimą sukėlė istorinės tiesos neatitinkantis rašytojos Rūtos Vanagaitės pasisakymas apie Adolfą Ramanauką-Vanagą? Sujudo visi iki vieno ura patriotai, vos nepasikartoję Vokietijos nacių žydų autorių knygų deginimo vaju 1933 metais, bet

jau lietuviškame variante. Lietuvos Seimo narys gi mala antisemitinę propagandą V. Tomkaus copy / paste „Žydai ir gėjai valdo pasaulį“, tačiau ji nesukelia jokio visuomenės pasipiktinimo.

Nesukelia, nors ir bukam turėtų būti aišku, kad šis jo keliamas skandalas yra skirtas Lietuvos diskreditavimui artėjant NATO viršūnių susitikimui Vilniuje. Tikslas – parodyti Lietuvą antisemitinę, fašistinę, nacistinę, o save – tą penktąją koloną, kaip Lietuvos sąžinę, kovojančią už taiką Ukrainoje. Tai, kad „taika“ atitinka Putino režimo naratyvą, nutilima.

Tad klausimas prokuratūrai ir Seimui advokato Algimanto Šindeikio žodžiais: „Lieką neatsakytas klausimas, kodėl iki šiol generalinė prokurorė nepateikė Seimo vadovybei prašymo panaikinti R. Žemaitaičio parlamentinį imunitetą ir leisti jam pateikti kaltinimus už neapykantas kurstymą prieš žydų tautą (paskelbta, kad yra pradėtas ikiteisminis tyrimas). Delsimas matyti tai, kas yra skelbiama, gali būti supras tas tylus pritarimas.

Negali būti, kad prokurorai nėra perskaibę EŽTT sprendimo ir pasidarę R. Žemaitaičio draugų komentary feisbuke nuotraukų, kuriose butinis antisemitizmas, dar tebegludintis atskirų mūsiškių tamsiose sielose, prodiuserio R. Žemaitaičio ir jo dalies draugų yra pakylėtas į parlamentinį lygmenį. Nemanau, kad kas nors prokuratūroje yra suklaidintas ir Lietuvos Konstitucijos 62 str. nustatyto draudimo persekioti Seimo narį už balsavimus ar kalbas Seime. Feisbuko paskyra nėra Seimas.“

Politinio savęs pozicionavimo tikslais R. Žemaitaitis pasirinko antisemitoid vaidmenį, nes žino, kad antisemitizmui pritaria nuolat demokratinės Lietuvos nekenciantis dalis piliečių. Klausantis jo pseudohistorinių postrigavimų, jus galima drąsiai prilyginti su V. Putino tokiais pat „istoriniais“ sapaliojimais. R. Žemaitaitis ir jo visa aplinka yra gerai žinoma padalijavimu ruSsijai. Beje, kyla klausimas, kas šiam veikėjui gamina tokį tiesos ir melo kokteilį, kuriame melo dalis – apie 80 procentų? Akivaizdu, kad R. Žemaitaičio istorijos žinios tiek pat „gilios“, kiek apie kaulių auginimą, bet iš R. Žemaitaičio pasisakymų galima spręsti, kad jam per savo raštus kužda į ausį V. Valiušaitis, nes mini jį savo pasisakymuo-

se. V. Valiušaitis turėtų atsiriboti nuo R. Žemaitaičio ir jo iš piršto laužto naratyvo apie „lietuvių holokaustą“.

Ar Seimo narys visus iki vieno laiko bukais, ar tik su jais bendrauja? Juk Lietuvos žydų atveju išžudžius beveik 195 000 žydų (95 proc. Lietuvos žydų) atsirado 256 duobės visoje Lietuvoje. Klausimas ketvirtokui: kiek duobių atsirastų sunaikinus 95 proc. iš 2,5 mln. Lietuvos gyventojų?

Jeigu tokio masto žudynės būtų įvykusios, po karo Lietuvoje būtų išlikę koks 120 000 lietuvių, o pati šalis nusėta išžudyti lietuvių duobėmis.

Šis Seimo nario kalbėjimas yra nesikaitymas nei su istoriniais faktais, nei su sveiku protu. Pasirinkę šį veikėjų savo naujuoju frerieriu akivaizdžiai pasimokė iš A. Hitlerio maksimos: „Jeigu nori minios simpatijų, papasakok jiems pačius kvailiausius, pačius naiviausius dalykus.“ Gyvenimo nuskriaustiems žmonėms panašūs šūkių, kaip antai „vienas žydas kaltas, todėl visi žydai kalti“, sutinkami plojimais. Bet pasakyk tą patį apie lietuvius – „vienas lietuvis kaltas, todėl kalti visi lietuviai“ – ir patriotai tuojau šoks piestu.

Nematau reikalo dekonstruoti Seimo nario odiozinų pareiškimų apie ypač žiaurius lietuvius... Ak, atspiršau, apie ypač žiaurius žydus, tegul mūsų istorikai, parodę pilietinę poziciją, imasi šio reikalo. Tegul teisininkai teisiniais argumentais sutriuškina juristo diplomą turinčio Seimo nario argumentaciją, taip parodydami savo pilietinę poziciją.

Tegul Lietuvos Bažnyčia nepamiršta ir aktyviai primena tikintiesiems Vatikano II susirinkimo „Bažnyčios santykiai su nekrikščionių religijomis deklaraciją Nostra Aetate“ (1965): „Tai, kas įvykdyta Jo kančios metu, negalima primesti nei visiems be skirtumo auomet gyvenusiems, nei šiandieniams žydams. Žydai tebėra prisitaisomi kaip Dievo atmetieji arba prakeiktieji, tarsi tai plauktų iš Šventojo Rašto. Be to, Bažnyčia, atmesdama visus bet kokius žmonių persekiojimus, atmindama savo bendrą su žydais paveldą ir vadovaudamasi ne politiniais motyvais, o evangeline meile, galiis dėl bet kada ir bet kieno žydams rodytos neapykantos, jų persekiojimų ir antisemitizmo apraiškų.“ ■

Remigijus Žemaitaitis / E. Ovčarenko / BNS nuotrauka

Karolis Vyšniauskas: Antisemitizmas niekur nedingo – jis tik keičia formą

Pastaruosius mėnesius kaip žurnalistas tyriau antisemitizmo Lietuvoje temą. Darbams įsibėgėjant, ji tapo aktualesnė nei atrodė iš pradžių.

Karolis Vyšniauskas / Thu K. Dao nuotrauka

Amit Goldman / Karolio Vyšniausko nuotrauka

Balandžio viduryje, kai NARA tinklalaidėje kalbėjau su Lietuvos žydų bendruomenės tarybos nare, medicinos profesionalė Amit Goldman, ji teigė stebinti, ar antisemitizmo korta nebus panaudota priešinti visuomenę karo Ukrainoje fone. „Rusijos prezidentas sakė, kad eina „denacifikuoti“ Ukrainos – turinčios žydą prezidentą. Man labai neramu, ar *panašūs argumentai – aut.*) nebus panaudoti kibirkšties pakurstymui Lietuvoje“, – tada kalbėjo Amit.

Gegužės pabaigoje jos žodžiai išsipildė: Seimo narys Remigijus Žemaitaitis pradėjo

antisemitinių tekstų kampaniją feisbuke, o vėliau ją tęsė ir portale DELFLIT, sutikusiame jo rašinius publikuoti. Iš pradžių apsimesdamas, kad rūpinasi palestiniečiais, vėliau Žemaitaitis perėjo prie Antrojo pasaulinio karo metu nacių naudoto melo, kad žydai organizavo lietuvių trėmimus. Kaip interviu manoteisė. It tinklalapiui 2016 m. kalbėjo kultūros istorikė daktarė Violeta Davoliūtė, ypač pirmosios tremties Lietuvoje buvo daugiatautės, buvo tremiami ir lietuviai, ir lenkai, ir žydai, ir rusai. Tik vėliau nacionalinė naratyve tremties buvo sulietuvinotos.

Žemaitaičio taktika primena Donaldo Trampo ir kitų pastarųjų metų politikų norą gauti dėmesio, kalbant šokiruojančius dalykus ir taip judinant „Overtono langą“, pamažu į viešąją erdvę įleidžiant idėjas, lig tol buvusias užribyje. Tai jaukas, publiką patatantis į „lose lose“ situaciją. Jeigu ignoruosi – rizikuoji tokį kalbėjimą įgalinti. Jeigu oponuosi – suteiksi tokiam politikui dar daugiau dėmesio.

Svarbu suprasti, kad Žemaitaičiui šios temos niekada anksčiau nerūpėjo. Iki 2023-ųjų gegužės „Google“ neranda nė vieno įrašo su žodžiais „Žemaitaitis“ ir „Pa-

lestina“, „Žemaitaitis“ ir „Izraelis“ ar „Žemaitaitis“ ir „žydai“. Seimo narys tiesiog nusprendė įpūsti naujo deguonies į dalyje Lietuvos visuomenės tūnančių antisemitizmą, taip paniekindamas augančią etninių lietuvių ir Lietuvos žydų draugystę. Draugystę, kurią pastebi ir Amit.

„Žinau, kad yra žmonių, kurie Lietuvą mato kaip kraują suteptą žemę ir niekada čia nevažiuos. Bet dabar rakursas pasikeitęs. Lietuvos žmonėms Lietuvos žydai tampa smalsu“, – interviu tinklalaidėje teigė Amit. Ji pati prisiminė, kaip neseniai atėjus į barą Vilniaus senamiestyje, savininkas ją ir grupę žydų studentų pasitiko energingu „šalom“. Tuo tarpu prieš penkiolika metų, kai ji Vilniuje Gedimino prospektu ejo su drauge, ant jų spjovė skinhedas. Gali atrodyti, kad žydams Lietuvoje dabar saugiau nei bet kada anksčiau.

Tačiau Amit išlieka budri. „Visada sunkiau identifikuoti jėgą, kuri keičia formą. Kurios tu gatvėje neatpažinsi. Negaliu pasakyti, kad žmonės su (antisemitinėmis – aut.) pažiūromis yra dingę. Jie šalia mūsų, tik jie nebekalba taip garsiai, nes supranta, kad politinis korektiškumas yra svarbus dalykas“, – NARA podkaste, rengtame kartu su Žmogaus teisių centru, kalbėjo Amit.

Šūkių „Lietuva – lietuviams“ Kovo 11-osios eitynėse nebegirdėti, bet Lietuvos žydų identitetai trinančios idėjos turi savo atstovus tarp politinių jėgų. Šiemet pirmą kartą į Vilniaus miesto tarybą išrinkta Nacionalinio susivienijimo partija, siekianti apginti tokias istorines figūras kaip Holokauste Baltarusijoje dalyvavęs Juozas Krikštonis, kuriam pastatytas paminklas Ukmergėje, ar Lietuvių aktyvisto fronto įkūrėjas Kazys Skirpa, kurio vizija Lietuvai buvo kartu su nacistine Vokietija, be žydų (atsišaukimas „Amžiams išvauduokime Lietuvą nuo žydiškojo jungo“).

Vis dėlto, Amit savo žydiškame aktyvisme Lietuvoje renkasi atvirumo ir bendrumo kelią. „Lietuvoje mes turėtume būti jautresni vieni kitiems. Nesvarbu, ar esi žydas, ar ne“, – sako ji.

Išgirskite visą interviu su Amit Goldman:

Kitas susitikimas Lietuvos žydų temos kontekste įvyko su profesoriumi Josifu Parasoniu, gimusiu Kaune 1941-ųjų vasarį. Po keturių mėnesių Kaune, Lietūtkio garaže, viešai, besityčiojant, buvo žiauriai nužudyta daugiau nei 50 Lietuvos žydų. Prof. Parasonis įtaria, kad jo tėvas galėjo būti tarp jų. Holokausto metu nužudytą tėvą jis matė tik pirmus gyvenimo mėnesius, užaugo be jo. Į Lietuvą su mama jis grįžo karui pasibaigus – nuo mirties jie pabėgo pasitraukdami traukiniu į Sovietų Sąjungą.

Prof. Parasonis tapo vienu autoritetingiausių stovybos specialistų Lietuvoje, buvo Architektūros inžinerijos katedros vedėju Vilniaus Gedimino technikos universitete.

„Laikas gydo“, – savo asmeninę istoriją reflektuoja prof. Josifas Parasonis, susitikus jo namuose Vilniuje. Jis pastebi didžiosios Lietuvos visuomenės progresą bendrapiliečių žydų klausimu. „Jau laisvoje Lietuvoje pirmose publikacijose, straipsniuose, diskusijose, daugelis autorių naudodavo žodžius „Žydai Lietuvoje“. Ir tik vėliau – ir aš laikau tai didele pažanga – buvo pereita prie kitos formulotės: „Lietuvos žydai“. Tai rodo, kad mes evolucionuojame“, – videodokumentikoje kalba prof. J. Parasonis.

„Kita vertus, – prideda jis – nors daugelis rašančių ta tema, pripažįsta, žinoma, kad Holokaustas įvyko, bet kai kalbama apie lietuvių dalyvavimą, apie jų veiklą tuo metu – jeigu ir pripažįstamas pats faktas, vis tiek bandoma tai pateikti su išlygomis. Ieškomos pateisinamos priežastys. Mano galva, šitam reiškinii pateisinimo nėra.“

Interviu mokslininkas pastebi, kad nepaisant didesnio žydų matomumo dabartinėje Lietuvoje, mes vis dar neturime ministro ar tuo labiau prezidento žydo. Ministro žydo nebuvo ir sovietmečiu Lietuvoje. Tai kartasi su stereotipiniu požiūriu, kad žydai buvo įtakingi komunistinėse struktūrose.

Pats prof. J. Parasonis niekada nebuvo įstojęs į komunistų partiją.

„Pirmoje laisvoje Lietuvoje, buvo žydas ministras – žydų reikalams. Bet jis buvo“, – prisimena pašnekovas.

Pamatykite videografo Mindaugo Drigoto režisuotą prof. Parasonio videoportretą:

„Europoje – nerimą keliantis antisemitizmo antplūdis“ („Europe’s Worrying Surge of Antisemitism“) 2021 m. skelbė žmogaus teisių organizacija „Human Rights Watch“, referuodama į antisemitines atakas Vokietijoje, Austrijoje ir Jungtinėje Karalystėje.

Dalis šių atakų buvo siejamos su neva pro-palestinietiškais judėjimais Europoje. „Human Rights Watch“ akcentavo, kad Izraelio valstybės žmogaus teisių pažeidimų negalima naudoti kaip priedangos neapykantai prieš žydus visur pasaulyje.

Diskusijoje, ar kritika Izraelio valstybės veiksams tolygi antisemitizmui, taip pat pastebima, kad ženkliai dalis įtakingų žydų mąstytojų – taip pat ir iš Vilniaus geto išsigelbėjęs, JAV gyvenantis dailininkas Samuelis Bakas – kritikuoja Izraelio vyriausybės veiksmus. Apie tai su dailininku kalbėjomės ankstesnėje NARA tinklalaidėje.

2021-ųjų spalį Europos Komisija pristatė pirmąją „Europos Sąjungos kovos su antisemitizmu ir žydų gyvenimo puoselėjimo strategiją.“

„Atsižvelgiant į nerimą keliantį antisemitizmo plitimą Europoje ir už jos ribų, strategijoje numatyti veiksmai, suskirstyti į tris grupes: užkirsti kelią visų formų antisemitizmui; saugoti ir puoselėti žydų gyvenimą; skatinti tyrimus, švietimą ir Holokausto atminimą“, – rašoma Komisijos pranešime spaudai.

Šių metų balandį UNESCO ir Europos Komisija pradėjo edukacinį projektą dvylikoje Europos šalių (Lietuvos tarp jų nėra), skirtą kalbėti apie antisemitizmo sukeltas problemas. UNESCO tyrėjai atrado, kad maždaug vienas iš aštuonių įrašų socialiniuose tinkluose apie Holokaustą falsifikuoja istoriją. Telegramo kanale šis santykis yra vienas iš dviejų.

Zodis „antisemitizmas“ Lietuvoje šiuo metu asocijuojasi su vieno Seimo nario pavarde. Bet tai yra daug didesnė tema, kuri liks, kai šis gėdinga kampanija baigsis. ■

Kadras iš Mindaugo Drigoto režisuoto prof. J. Parasonio videoportreto.

Prof. Saulius Sužiedėlis / LZB nuotrauka

Prof. Saulius Sužiedėlis: Neapykantos marginalizavimas – tai vaistas nuo antisemitizmo

JAV Milersvilio universiteto istorijos profesorius emeritas Saulius Sužiedėlis didelę savo profesinės karjeros dalį paskyrė Holokausto ir jo priežasčių Lietuvoje tyrinėjimui bei visuomenės švietimui. Pro mokslininko akis negalėjo praspūsti pastaruoju metu mūsų šalyje užliejusi antisemitizmo banga, kurios padaršinti iš šešėlio ėmė įsti agresyviai nusiteikę radikalai, prisidengiantys demokratijos vertybėmis ir žodžio laisve. Mūsų pokalbis su profesoriumi – apie tos bangos priežastis ir būdus, kaip jai priešintis.

Profesoriau, kaip manote, kokios šios antisemitizmo bangos priežastys?

Labai aktyviai politinio Lietuvos gyvenimo neseku, tačiau tokius antisemitinius pasisakymus pastebiu. Ir užsienis pastebi. Reikia atvirai pasakyti, kad tokie antisemitiniai diskursai yra žalingi ne tik etine ir moraline prasme, bet taip pat kenkia valstybei ir jos įvaizdžiui. Ypač šiais laikais nereikia aiškinti žmonėms, kodėl tai turi ypatingą svarbą.

Kita vertus, tai yra globalus reiškinys, kurį matome ne tik Lietuvoje. Manau, jis susijęs su apskritai visuomenėje padidėjusiu radikalizmu.

Turiu pasakyti, kad tokių aštrių, neapykantos pilnų pareiškimų, nesu skaitęs jau gerą dešimtmetį. Jie nebūtų tokie pavojingi

gi, jei neturėtų rinkos. Po šeimų maršų ir įvairių protestų tokiems posakiams ir naratyvams atsiranda politinė rinka, į kurią atsigręžia valdžioje esantys arba jos dar tik siekiantys veikėjai. Pajutę, kad atsirado nuo ekonominių sunkumų, bedarbių, imigracijos įbauginta patikčių žmonių masė, tokie veikėjai ima ja manipuluoti, siekdami elementarios naudos. Taip atsiranda žemaitaičiai.

Žinoma, antisemitizmas Lietuvoje nėra naujiena. Jis buvo, yra ir gyvuos dar kurį laiką. Priežasčių yra daug, pavyzdžiui, ypač vyresnės kartos žmonėms įstrigę stereotipai, kad žydai yra engėjai ir sukčiai.

Prisiminkime, 1941-aisiais žydai tapo ne tik konkurentais ar politiniais oponentais – dar prieš vokiečiams ateinant paplito naratyvas, kad jie yra priešai, Lietuvos valstybės išdavikai. Iš pradžių tai buvo tik gandai ir užuominos, bet netrukus išaugo į tam tikrą ideologiją – žydai kalti dėl bolševizmo, jie niekada nepasikeis. Žydų bolševikų įvaizdis tvirtai įsišakniję į žmonių pasąmonę ir paskui jis išsiskleidė viešai ir jo išlaisvinimui, tuomet šis naratyvas tapo beveik oficialus, ko nebuvo prezidento Smetonos laikais. Tai buvo didžiulis pokytis, kuris išsilaukė ir pokario metais.

Prof. Saulius Sužiedėlis: Neapykantos marginalizavimas – tai vaistas nuo antisemitizmo

7 p. ▶

Deja, pasirodo, net aštuntojo pradžios amžiaus dešimtmečio disidentų judėjime pasirodė tų senų stereotipų, prietarų ir pykčių daigų.

Vis dėlto, esu pastebėjęs, kad jaunesnė karta yra atviresnė žydų istorijai nei senoji, labiau priima Holokausto istoriją su visais nepatogiais aspektais.

Savo pareiškimuose R. Žemaitaitis akcentuoja neva istorinį išmąnyką – vardina pavardes žydų, prisidėjusių prie lietuvių trėmimų, žongliuoja iš konteksto ištrauktais asmenų biografijomis faktai ir Rusijos specialiųjų tarnybų išslaptintais dokumentais. Daugumai jo sekiųjų to ir pakanka.

Čia savo žodį viešai turėtų tarti istorikai, dar geriau – jų grupė, kad žmonės įsiklausytų ir suprastų bendrą įvykių kontekstą.

Mane labiausiai pritrėnkė parlamentaro pasisakymai apie Pirčūpio kaimo tragediją, neva žydai kalti, kad ten buvo gyvi sudeginti žmonės. Tai nėra normalu. Mes žinome, kad tas įvykis buvo sudėtingas. Pats dar ne taip seniai važiavau pro šį memorialą, sustojau, skaičiau stendą, kuriame buvo parašyta, kad partizanai nušovė kelis vokiečius, už tai jie keršydami sudegino šį kaimą, todėl neva kaltė krenta jiems. Kitur dar buvo kišama mintis, kad neva tai buvo padaryta sąmoningai. Buvo taip ar nebuvo, bet Pirčūpius degino ne žydai ar sovietai, o vokiečiai – tai aišku kaip ant delno. Ir aiškinti žmonėms kitką yra begėdiškas manipuliacijimas.

Kiti R. Žemaitaičio pasisakymai yra tų pačių iš senesnių laikų atėjusių prietarų kartojimas – kaltinimai dėl pirmojo bolševikmečio, kai buvo sakoma, kad 90 proc. komunistų buvo žydai. Tai yra akivaizdi netiesa.

Aš pats studijavau pirmojo sovietmečio istoriją. Yra N. Maslouskienės ir L. Truskos prirašyta šimtai puslapių. Yra statistika – gana paini ir sudėtinga. Iš jos paėmus kokį gabalėlį galima bet ką įrodyti. Galima įrodyti, kad lietuviai valdė Lietuvos komunistų partiją, nes du trečdaliai eilinių partiečių, žinoma, buvo lietuviai. Bet tai netiesa.

Gali bandyti įrodyti, kad žydai valdė komunistų partiją, nes 1940-ųjų vasarą buvo toks trumpas laikotarpis, kai pagrindinio administracinio centro – Kauno miesto – LKP sudarė koks 60 proc. žydų. Tačiau tai labai greitai pasikeitė, o po kelių mėnesių, į tų metų pabaigą, viską užgožė iš Sovietų Sąjungos atvykę rusakalbiai. Jie jau sudarė virš 50 proc. eilinių partiečių ir vadovų. Ir ši statistika išlieka iki pat 1950-ųjų metų.

Žmonės, kurie nori manipuliuoti, ignoruoja faktą, kad tai buvo besikeičiantis procesas. Jie daug ką aiškina remdamiesi specialiai atrinktais šaltiniais, stengdamiesi jais pagrįsti jau iš anksto sukurtą nusistatymą.

Žinoma, joks sąžiningas istorikas taip nedirba, kadangi yra kontekstas, kurį reikia suprasti. Pavyzdžiui, kad didžiąją žydų bendruomenės dalį sudarė religingi žmonės, o komunistų tebuvo saujelė – pogrindyje buvo keli tūkstančiai, dar šeši šimtai išėjo iš kalėjimo. Ir tai – trijų milijonų gy-

ventojų populiacijoje. Tai apie ką mes kalbame, mėginami visai tautai užmesti kaltę, neva žydai išdavė valstybę? Juk lygiai taip pat buvo lietuvių bendrapiliečiai žydai, kurių dalis 1918 – 1920 m. kovojo už Lietuvą, kurie buvo visiškai lojalūs ne tik valstybei, bet ir prezidentui Smetonai.

Visose konspiracijos teorijose, jei ne pačiame jų centre, tai bent parastėse, atsiranda žydai. Kodėl?

Po dviejų tūkstančių antisemitizmo metų vargu ar koks istorikas galėtų atsakyti į šį klausimą. Tai yra kažkokia giliai viduje glūdinti tamsa, prietariai, kurie neleidžia žmogui blaiviai mąstyti.

Anksčiau buvo lengviau paaiškinti. Paprastiesiems lietuviams XIX – XX a. pradžioje lemiamas veiksnys buvo tai, kad žydai – ne krikščionys, vadinasi, ne pilnateisiai žmonės. Valstiečiai gi manė, kad žemės neariantis, o prekiaujantis žmogus yra įtartinas.

Ketvirtajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje pirmą kartą Lietuvoje pasirodė rasinio antisemitizmo daigai – pradėta vystyti mintis, kad žydų problema yra ne politinė ar ekonominė, bet rasinė: jie kitokie, ne europiečiai, atėję iš Vidurio Rytų ar Afrikos. O mes juk esame europiečiai – tam tikra prasme arijai. Taigi, yra atskirtis, o kai žmogų pastato į kampa, jis negali staiga pasikeisti – priimti krikštą ir tapti geru. Jis liks toks, koks buvo.

Politinį gyvenimą taip pat buvo apraizgiusios konspiracijos teorijos, neva žydai yra tarptautinė jėga (nes jų yra visur), kuri mus kontroliuoja. Po Pirmojo pasaulinio karo, ypač Vokietijoje, atsirado mintis, neva štai, žiūrėkite, kiek žydų yra profesorių, prekybininkų, politikų – didesnis nuosimtis nei kitų gyventojų. Vadinasi, jie kažką užkulisiuose valdo.

Šis naratyvas taip greitai neišnyksta, nes atsiranda vis naujų progų prie jo sugrįžti. Tačiau aš tikiu, kad jaunesnė karta ir gera įtaka, ateinanti iš Vakarų, gali šiek tiek šią tamsą pristabdyti. Mes žinome, kad oficialiai – muziejuose, universitetuose – viskas jau veikia ne taip blogai. Yra lietuvių tyrėjų, kurie skaito jidiš ir hebrajų kalbomis, yra įsitraukę į žydų kultūros tyrinėjimą.

Anksčiau to nebuvo. Nepriklausomybės laikais vienintelis Augustinas Janulaitis parašė trumpą Lietuvos žydų istoriją „Žydai Lietuvoje: bruožai iš Lietuvos visuomenės istorijos XIV–XIX amž.“. Savo knygoje jis vy-lėsi, kad daugiau istorikų susidomės žydų, kaip Lietuvos gyventojų ir bendrapiliečių istorija. Bet niekas tuo metu šio siūlymo nepriėmė.

Dabar yra kitaip. Žinoma, mes kalbame apie kultūros elitą. Tai, kas darosi visuomenės apačioje, labai neramina. Reikia tik kartais pasiklausyti, ką gatvėje žmonės kalba, tai nupurto šurpas. Vis dėlto, aš maniau, kad, bendrai paėmus, situacija yra geresnė nei prieš trisdešimt metų. Ir štai – mes turime Seimo narį, ne kokį paprastąbachūrą, o parlamentarą, kuris leidžia sau kurstyti neapykantą.

Kaip, nenusileidžiant iki jo ir kitų panašių pasisakymų autorių lygio, efektyviai su jais kovoti?

Reikia stengtis juos išstumti į marginalijas, visuomeniškai ir politiškai izoliuoti, kad žmonės, kalbėdami tokius dalykus, pasijustų neįaukiai, nepatogiai ir savaime nenorėtų daugiau atsidurti tokioje situacijoje. Žinoma, čia reikia politinio elito stuburo, kuris pasisakytų, kad ir kaip politiškai būtų neparanku. Taip, buvo tų pasisakymų, bet to per mažai.

Dauguma antisemitinių išpuolių vykdomi prisidengiant demokratija ir žodžio laisve. JAV, kuriose gyvenate ir dirbate, yra seniausia pasaulyje demokratinė valstybė. Kaip joje brėžiamos ribos, kurių nevalia peržengti?

Kol kas Jungtinėse Valstijose jos yra nubrėžtos, kadangi šalies prezidentas, svarbiausi vadovai ir mokslo elitas gana griežtai pasisako už tas ribas.

Deja, dabar ir mes turime vieną kandidatą į prezidentus, kuris nevengia radikalių pasisakymų. Aišku, kalbu apie Donaldą Trumpą. Tarp jo rėmėjų yra radikalus sparnas. Kaip kartą išsireiškė poetas Sigintas Geda, didelėje šalyje yra daugiau durinių. Tad, jei Lietuvoje radikalų yra dešimtys tūkstančių, tai Amerikoje jų – dešimties milijonų. Kadangi atsirado ryškūs vedlys, jie išdrįso viešai pasireikšti – nebebijo ir netino šešelyje, juos rodo žiniasklaida ir valstybei darosi sunku su tuo kovoti. Taigi, didžiausias pavojus ir yra tame, kad dabar, kalbėdami baisius dalykus, radikalai Amerikoje nebesijaucia neįaukiai.

Teiginys, neva Trumpas negali būti antisemitas, nes jo žentas Jaredas Kushneris yra žydas su litvakiškomis šaknimis, o dukterė perėjo į judaizmą, nieko nereiškia. Tai tiesiog mėginimas nusipurtyti atsakomybę, nors visa kita akivaizdžiai rodo, kad žmonės yra tyčia kiršinami.

Tokiais atvejais atsakomybę turi prisiimti kiekvienas, prisidėjęs prie antisemitinių minčių skleidimo.

Yra ir Lietuvoje tokių pavyzdžių, tarkim, Domanto Sabonio perėjimas į judaizmą. Kai pasiskaitai portaluose po straipsniais esančius komentarus, darosi baisu. Galbūt ten yra ir tam tikras nuosimtis profesionalių troljų, bet vis tiek daugelis tų pasisakymų yra autentiški ir tai verčia susimąstyti.

Man atrodo, kad vienas iš būdų užkirsti kelią radikalizmui – portaluose tiesiog neskelbti tokių pasisakymų. Jeigu komentatoriai nori skelbti panašias mintis, tegul rašo jas kitur, ten, kur platformos kryptis aiškiai radikali.

Nes žodžio laisvė nėra absoliuti. Net ir Amerikoje ji nėra absoliuti – tam tikros ribos turi būti ir pastarieji įvykiai arba net laikmetis gali tapti proga jas nusibrėžti arba pasitikrinti.

Tai gali padaryti kiekvienas. Tarkime, aš turiu pažįstamų, kurie yra buitiniai antisemitai – kompanijoje ar prie alaus tai kokį nelabai skanų anekdotą apie žydus papasakoja, tai paburba, kad apie žydų teises per daug kalbama. Kartais aš juos toleruoju, nes žinau, kad tai yra geri žmonės – pasikalbame, paaiškinu, jie susimąsto. Tačiau tokie pasisakymai, kaip Žemaitaičio, yra pavalydys, ko toleruoti jau nebegalima.

Lygiai tokias pat aiškias ribas turiu, kai kalbama apie smurtą ar Rusijos karą prieš

Ukrainą – žmones, kurie jį remia, tiesiog išdrauginu.

Mintis, kad visos nuomonės turi teisę gyvuoti, gal ir graži, tačiau joje slypi didelis pavojus po truputį, nepastebimai ištrinti tas raudonas linijas, kurios skiria gerą nuo blogio.

Ar abejingumas, nenoras kištis, nėra dar vienas pavojus?

Tai – viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl šie įvykiai vyksta. Vienas vokiets kažkada po karo pasakė: prie stalo prisėda dešimt žmonių, vienas iš jų – naciš. Jei-gu devyni jam neprieštarauja, vadinasi, prie stalo sėdi dešimt nacių. Gal ir per stipriai pasakytą, bet mintis labai teisinga, juk baisyti įvykiai pasaulyje, taip pat ir Lietuvoje, vykdamo tyliai stebinti kitiems, nenorintiems kištis.

Istorija – tai nuolat neišmokytų pamokų kartojimas. Praėjo daugiau nei aštuoniadesimt metų nuo vienos didžiausių pasaulio tragedijų – Holokausto. Ar pastarieji įvykiai rodo, kad vėl lipame ant to paties grėblio?

Nematau, kad autentiškai demokratinėje valstybėje, jei nėra karo ar ginkluotų vidinių konfliktų, tokie įvykiai, kaip Holokaustas, gali pasikartoti. Tačiau jei ta demokratiška aplinka išnyktų, tuomet tikrai visko gali nutikti. Paimkime paprasčiausią pavyzdį – dėl klimato atšilimo per 40 milijonų pabėgėlių bando trauktis iš Pietų į Šiaurę nuo sausros ir bado. Kur jiems dėtis? Žinoma, jie bėgs ten, kur mato saugumą ir geresnį gyvenimą. Tuomet atsiranda baimė, kad mus užplūs, išnyksime, o kai kurie žmonės gali šiomis žmonių baimėmis pasinaudoti.

Antisemitizmas yra būtina, bet nepakankama prielaida pasikartoti tragiškiems Holokausto įvykiams. Nepakanka ir kitokia „izmo“, neapykantos ar muštynių gatvėse. Juk genocidas Vokietijoje neprasidėjo 1933-aisiais. Reikėjo ir kelių kitų būtinų politinių sąlygų, kurios sudarė aplinką jam įvykti – Hitlerio ideologijos, karo, valdžios apsisprendimo ir koordinuotų veiksmų.

Kiekvienas iš mūsų esame atsakingi, kad to daugiau nenutiktų. Nesitaikstymas su bet kokiomis nepakantum apraiškomis, netylėjimas, neapykantos marginalizavimas – tai vaistai nuo antisemitizmo.

Lietuvoje nemažai bendraujate su mokytojais, kurie auginą jaunąją kartą. Kokios jūsų išvalgos, kas mūsų visuomenės laukia ateityje?

Išties jau daugiau nei dvidešimt metų įvairiuose seminaruose bendrauju su mokytojais. Turiu pasakytį, kad situacija keičiasi į gerą. Šiemet TOLI seminare, kurį rengė Niujorke įsikūręs Olgos Lengyel Holokausto studijų ir žmogaus teisių institutas bei Tarptautinės komisijos nacių ir sovietinio okupacinio režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti sekretoriatas Vilniuje, buvo pati geriausia mokytojų grupė, kokią atsimeinu – šviesūs, žingeidūs jaunimo vedliai, keičiantys Lietuvą, auginantys kitus gerbiančias asmenybes. Tai nuteikia optimistiškai. ■

JAV prezidento atstovė Starlet „Star“ Jones: Nėra žydų klausimo, tai – žmogiškumo klausimas

Starlet „Star“ Jones Lugo ir Dovilė Rukaičė / Vyto Navieros nuotrauka

Balandį Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenėje viešėjo ypatinga viešnia – JAV Amerikos paveldo užsienyje išsaugojimo komisijos pirmininkė, advokatė Starlet „Star“ Jones Lugo. Be kitų svarbių susitikimų, ji aplankė ir „Beigelių krautuvėlę“, kur, jaukiai įsitaisiusios, kalbėjomes apie paveldą, kultūrą ir istoriją. Interviu su Dovile Rukaite.

Šalia Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenės įsikūrusioje „Beigelių krautuvėlėje“ verda gyvenimas – tradicinių žydų patiekalų čia kasdien ragauja kone visomis pasaulio kalbomis – anglų, rusų, hebrajų, žydų, jidiš – bendraujantys žmonės. Tai – tarsi iš viso pasaulio atvykstančių litvakų susitikimo vieta, kur kartu džiaugiamės, verkiame, atrandame naujas draugystes ir skoniumus.

Mūsų bendruomenei simboliška ir svarbu jus priimti ten, kur, po daugelio metų, sugrįžo beigeliai kaip litvakų paveldo simbolis. Kaip jūs čia jaučiatės?

Pagalvoju, kad „Bagelių krautuvėlė“ buvo sukurta kaip susibūrimo vieta, būtent tam, kad būtų tarp savų, pasijusti bendruomene ir kartu puoselėti tradicinį žydų paveldą, kurio, kaip ir kiekvienos tautos, labai reikšminga dalis yra kulinarija.

Visiškai sutinku su Sinagogos apibūdinimu pasaulietiniams žmonėms. Čia susirenka visa bendruomenė. Mes, krikščionys, visada sakome, kad norėtume į kultūrą atvesti Kristų. Taigi jūs tiesiog įnešate krikščioniškas vertybes į situacijas, kuriomis gali mėgautis kiti žmonės, pasaulietiniai žmonės. Tas pats ir čia. Tokia pati ir Beigelių krautuvėlės misija. Taip, tai turėtų atnešti žydų vertybes, kultūrą ir tradicijas į vietą, kur kiti galėtų džiaugtis ir būti jų dalimi, todėl, mano manymu, tai yra nepaprastai svarbu.

Kiek laiko viešėsite Lietuvoje ir kokias misija čia?

Tai mano pirmasis oficialus vizitas po to, kai prezidentas Joe Bidenas mane pasikyrė Amerikos paveldo užsienyje išsaugojimo komisijos pirmininke. Žinote, mėgstu sakyti, kad mūsų organizacija turi ilgiausią Jungtinių Valstijų agentūros pavadinimą, mažiausią biudžetą ir didžiausią tikslą. Taigi, tai šoks toks prieštaravimas (juokiasi).

Komisijos, kuriai vadovauju, misija yra pasirūpinti kultūra ir paveldu tose šalyse, iš kurių į Ameriką atvykę žmonės kūrė mūsų valstybę ir dabar prisideda prie jos klestėjimo.

Imigracija į JAV iš tikrųjų yra tai, dėl ko mūsų valstybė tapo didžia. Mūsų pamatas paremtas bendromis vertybėmis, atvykusių imigrantų poreikiais ir troški-

mais. Komisija buvo sudaryta, kad galėtume prisiminti tas imigrantų šeimas, kurios buvo prarastos per Antrojo pasaulinio karo tragediją.

Jei pamiršote istorijos pamokas, jums bus lemta jas kartoti tol, kol išmoksitės – pasaulyje nuolat vyksta įvykiai, kurie mums šią tiesą iliustruoja. Mūsų komisija ir siekia išvengti didžiausių klaidų kartojimo – rūpinamės paveldu, kuris primena II pasaulinio karo žiaurumus, pasekmes ir tai, kaip jos paveikė žmonių gyvenimą. Mano atvykimas į Lietuvą labai tiesiogiai su tuo susijęs, juk būtent čia vyko vieni didžiausių Holokausto žiaurumų. Taigi, norint įamžinti žuvusiųjų atminimą, apie tai kalbėti reikia, deja, būtent čia.

Kokį įspūdį jums paliko mūsų šalis?

Mane sužavėjo keli aspektai. Visų pirma, atrodo, kad Lietuvos Vyriausybė yra tikra Jungtinių Amerikos Valstijų partnerė, kuri pripažįsta vykusius žiaurumus. Taip pat nepaprastai žaviuosi Pasaulio tautų teisuoliais, kurių jūsų šalyje, vertinant gyventojų tankumą, yra daugiausiai pasaulyje. Tai didvyriai, kurie, tikrąja tožodžio prasme, rizikuodami savo ir šeimų gyvybėmis, padėjo pasmerktiesiems.

Mūsų komisija siekia įvairiose šalyse rasti partnerių ir su jais spręsti ne „žydų klausimą“ – mes tai vadiname „žmogiškumo klausimu“. Ir kuo daugiau kalbame būtent apie žmogiškumą, tuo daugiau užsi-

mezga naujų ryšių, kurie padeda spręsti net sudėtingiausias problemas. Būtent čia, Lietuvoje, mums pavyko tai pademonstruoti.

Jau minėjau, kad Lietuvoje mane sužavėjo keli dalykai – Vyriausybės požiūris, žmonės ir Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenės veikla. Darbai, kuriuos atliko Geros valios fondas, atima žadą, todėl bendradarbiauti su tokiu partneriu yra fantastika. Ką, tiesą sakant, darėme nuo pat tos dienos, kai prezidentas Bidenas patikėjo man šios komisijos pirmininkės pareigas.

Ar mūsų politikai girdėjo jūsų atmin ties ir kultūros paveldo sampratą pristatymą?

Vienas iš dalykų, kurie man patinka šios komisijos veikloje, yra tai, kad čia nėra politikos. Komisijos misija – Amerikos paveldo išsaugojimas užsienyje – yra tai, ką mes, amerikiečiai, vadiname žemai kabančiu vaisiumi, juk jį lengva pasiekti ir nusikinti. Prarastų gyvybių atminimo įamžinimas, pagarbus elgesys su visais žmonėmis ir jų santykis su paveldu – pasirinkti šias vertybes lengva, kokios čia gali būti diskusijos! Tai misija, kuri lengvai pasiekia širdis, apie kurią lengva nuosirdžiai kalbėti. Mano užduotis ir yra įrodyti jūsų politikams, kad pasirinkti šias vertybes nėra sunku. Patys politikai kartais tai apsunskina, tačiau, jei vadovaujiesi širdimi, sprendimas tikrai bus lengvas.

▶ 10 p.

Ruth Reches: Kodėl Holokaustas skirtingai paveikė vyrus ir moteris?

Ruth Reches / LZB nuotrauka

Holokausto metu buvo nužudyti milijonai žmonių, o jo sukelta trauma paliko gilių žaizdų ne tik jį išgyvenusiems, bet ir vėlesnėms kartoms. Mokslininkai sutinka, kad Holokausto trauma skiriasi nuo kitų traumų. Kuo tiksliai? Ką patyrė žmonės, į visumą grįžę iš getų ir koncentracijos stovyklų? Kaip Holokaustas paveikė vėlesnes kartas?

Psichologijos mokslų daktarė, Šolomo Aleichemo ORT gimnazijos direktorė Ruth Reches pasakoja, kodėl Holokaustas skirtingai paveikė moteris ir vyrus. Rašydama savo disertaciją, Holokausto traumas tyrė ją kalbino jį išgyvenusius žmones. Su Ruth susirašinėjo Goda Rasčiūtė.

Holokausto metu motinos prisiimdavo asmens, atsakingo už vaikų saugumą,

vaidmenį. Savo santykį su Holokaustu motinos suvokdavo per grėsmės jų vaikams pobūdį. Dėl vaikų saugumo jos aukodavo savo sveikatą, gerovę.

Motinos stengėsi paversti aplinką ne tokia grėsminga, patenkindamos esminius vaikų poreikius ir koncentruodamosi į buitinius dalykus. Tai suteikdavo joms ir vaikams kontroliuojamos situacijos įsivaizdavimą.

Holokausto metu saugus prieraišumas vaikų tapatumo raidai buvo ypač svarbus, nes praradę daugumą artimųjų tyrimo dalyviai siekė išlikti šeimos nariais, priklausyti šeimai ir jaustis mylimi bei reikalingi.

Holokaustas pakeitė tėvo įvaizdį. Kadangi vyrus sušaudydavo pirmus, daugumoje atvejų tėvas iš vaikų gyvenimo išnykdamas pačioje karo pradžioje ir visą krūvį ant savo pečių turėdavo perimti motinos. Kitais atvejais tėvai išlikdavo su vaikais, bet prarasdavo fizinę ir psichinę sveikatą, kas vaikų akyse sužlugdydavo stipraus tėvo – šeimos galvos – įvaizdį, ir, užuot suteikęs vaikams saugumą, iš jų sulaukdavo užuojautos.

Tyrėjai pateikė kelias priežastis, kodėl vyrai (šiuo atveju – tėvai) sunkiau išgyveno Holokaustą nei moterys (motinos).

Vyrai suvokė save kaip saugotojus ir tiekėjus. Holokausto metu, kai su geto, koncentracijų stovyklų kalininiais buvo elgtis ne kaip su žmonėmis, vyrai jautėsi bejėgiai, o tai paveikė jų savęs suvokimą. Vyrai turėjo suvokti ne tik tai, kad jie patys tapo bejėgiai, bet ir tai, jog nebegali apsaugoti savo šeimos.

Yra tyrėjų, teigiančių, kad tie išgyvenę vaikai, kurie karo metu buvo su tėvu, buvo blogiau prisitaikę nei buvę su moti-

na, nes tėvo suvokimas kaip silpnos būtybės sugriaudavo vaiko įsivaizduojamą galingo tėvo figurą.

Pažemintos motinos vaizdas buvo ne toks gąsdinantis, nei nesaugaus tėvo. Kita vertus, yra kita nuomonė teigianti, kad vaikai, Holokausto metu buvę su motinomis, turėtų būti labiau paveikti, kai traumatizuota motina negalėjo suteikti vaikui pamatinio saugumo jausmo. Iš tiesų kalnamos moterys lengviau nei vyrai užmezgdavo santykius su kitais žmonėmis ir tai padėdavo joms išgyventi. Manoma, kad tai nulemta genų ir evoliucijos.

Kaip „fiziškai silpnesnė lytis“ moterys sulaukdavo daugiau kitų apsaugos ir palaikymo, nei fiziškai stipresni ir nepriklausomi vyrai.

Alternatyvus požiūris, kuris taip pat pabrėžė didesnę vyrų pažeidžiamumą, susijęs su saugumu tuo metu, kai išgyvenusieji slapstėsi.

Kai kurie tyrimai rodo, kad berniukai, kurie per karą slėpėsi pas vietinius gyventojus, labiau rizikavo nei mergaitės dėl žydiškos apipjaustymo tradicijos. Dėl šios priežasties naciams buvo lengva nustatyti žmogaus žydiškumą, todėl gyventojai mažiau norėdavo padėti berniukams nei mergaitėms. Mergaitės turėjo daugiau galimybių įtikinti nacius, kad jos – ne žydės.

Dėl šių priežasčių besislapstantys berniukai patirdavo daugiau nerimo nei mergaitės.

Tekstas yra projekto „SChange“, kurį bendrai finansuoja Europos Komisija dalis. Už teksto turinį ir jame išsakomas mintis Europos Komisija neatsako ir jam įtakos neturėjo.

JAV prezidento atstovė Starlet „Star“ Jones: Nėra žydų klausimo, tai – žmogiškumo klausimas

9 p. ▶

Visų pirma reikia sąžiningai pripažinti tai, kas įvyko ir suvokti istorines pamokas. Būtent tokia mano žinia jūsų politikams.

Ar jie šią žinią išgirdo?

Manau, šiandienos susitikimas su Ministrė Pirmininke Ingrida Šimonyte tikrai šiek tiek atvėrė akis.

Mano patirtis labai įvairi ir turtinga – esu teisininkė, dirbau versle ir žiniasklaidoje. Taip pat esu filantropė. Visos šios sritys yra be galo įdomios ir skirtingos, tačiau jas visas jungia viena bendra tema – mano pastangos siekiant įvairovės, lygybės ir įtraukties.

Susitikimo metu kalbėjau apie tai, kaip svarbu atvirai šnekėtis apie praėitį įvykius. Ne vertinti juos – pateikti faktus, o išvadas žmonės tegul daro patys.

Manau, kad šią koncepciją išdėstiau pakankamai aiškiai.

Panerių memorialie susitokite ir su mūsų jaunąja karta – žydų mokyklų mokiniais, su kuriais kalbėjotės apie jų viltis ir svajones. Kokį įspūdį jums paliko mūsų jaunimas?

Buvo nepaprastai įdomu – jie tokie skirtingi, bet akyse tiesiog dega noras pažinti, siekti tikslų, gerti gyvenimą dideliais gurkūniais!

Vienas vaikas papasakojo besidomintis drabužių dizainu ir norintis keliauti į Milaną – pasaulio mados sostinę. Kitas šešiolikmetis prisipažino norintis išsiaiškinti visas galimybes ir tik tuomet apsispręsti kurią sritį rinktis. Trečias žavisi „Space X“, todėl nori nerti į mokslą ir technologijas. Jį liūdino tai, kad, dėl nacionalinio saugumo priežasčių, šioje programoje negali dalyvauti užsieniečiai, todėl siekė, kad, kaip žmogaus teisių gynėja, atkreiptų į tai dėmesį ir tai – be galo man patiko. Kalbėjome apie dvigubos pilietybės teikiamas galimybes ir minusus.

Buvo labai įdomu bendrauti ir su merginomis. Viena savo ateitį aiškiai mato me-

dicinoje. Pasidomėjau, kas jai labiau prie širdies – realus bendravimas su pacientais ar mokslo atradimai ir ji papasakojo labiau linkstanti būtent į šią sritį. Kitos dvi merginos prisipažino dar nežinančios, ką nori veikti ateityje ir šio nuoširdaus pokalbio metu aš stengiausi jas nuraminti, kad, renkantis gyvenimo kelią, nereikia skubėti. Jaunas žmogus turi prabangą tyrinėti pasaulį ir tik tuomet atrasti, ką tam pasauliui jis pats gali pasiūlyti.

Taigi bendravimas su šiuo jaunimu buvo be galo įkvepiantis.

Esant „Beigelių krautuvėlei“ ir skanaujant gardesius, negali nepaklausti, ką mėgstate gaminti namuose?

Aš mėgstu gaminti maistą. Esu pietietė, tai reiškia kilusi iš pietinės JAV dalies. Gimiau Šiaurės Karolinoje, bet gyvenimas susiklostė taip, kad gyvenau įvairiuose regionuose. Vis dėlto, pietietiška įtaka buvo pati didžiausia – mano mama turėjo aštuonias seseris. Galite įsivaizduoti, ką reiškia gyventi tokioje didelėje šeimoje (*smagiai juokiasi*).

Vėliau persikraustėme į Naująjį Džersį – rytinę šalies pakrantę. Teisės bakaluro diplomą įgijau Vašingtone, vėliau žinias gilinau šalies Pietvakariuose, Teksase. Po studijų grįžau į Niujorką, o, kai prasidėjo karjera žurnalistikoje, teko persikelti į Kaliforniją. Paskui vėl buvo Niujorkas, kur grįžau dėl rimto darbo pasiūlymo. Na, o po to įsimylėjau ir šis jausmas mane nuvedė į Vidurio Vakarų. Taigi, šiuo metu gyvenu Čikagoje, tačiau dabar, kai esu žmona ir mama, pietietiškas gyvenimo būdas, kurį paveldėjau iš savo šeimos, mane tikrai įtraukė.

Iš tiesų, turiu prisipažinti, kad esu tikrai gera šeimnininkė – mano vyras galėtų palydyti, kad mano gaminamas jūros ešeris yra pats mėgiamiausias jo patiekalas.

Esame seniai pažįstamos su JAV viceprezidentė Kamala Harris – kažkada dalyvavome bendroje veiklose ir nuolat varžydavomės, kuri geriau gamina.

Taigi, aš geriau gaminu žuvį, o ji yra nepralenkiamą gaminant vištieną (*smagiai nusikvatoja*). ■

Litvakų įtaka lietuvių nacionalinei virtuvei

Joe Baur | BBC korespondentas

Sovietų okupacija atėmė iš Lietuvos unikalią kulinarinę istoriją, todėl nenuostabu, kad daugelis lietuvių nežino tikrųjų savo tradicinių patiekalų šaknų, ypač perimtų iš žydų virtuvės. Laimei, vis daugėja virtuvės šefų, pasiryžusių savo istorinius nacionalinius patiekalus prikelti naujam gyvenimui, rašo BBC žurnalistas Joe Bauras.

Joe Bauras / BBC nuotrauka

Visi turėjo būti vienodi

„Buvo sudarytas patiekalų, kurie buvo gaminami visuose restoranuose ir kavinėse, sąrašas ir nieko iš to sąrašo negalėjai išbraukti ar papildyti, – pasakoja R. Keršulytė-Ryčkova.

Anot Renatos, tipišką sovietinį valgiaraštį galėjo sudaryti vištienos „Kijevo“ kotletas (išmušta vištienos filė, įdaryta sviestu bei apvoliota džiovėšėliais), šašlykai (mėsos iešmeliai), mėsos kukuliai iš kiaulienos, guliašas ir barščiai.

Lietuviai savo istorinę virtuvę supainiojo su sovietine, todėl buvo pamiršti tradiciniai lietuviški patiekalai. Tačiau virtuvės šefai, tokie kaip R. Keršulytė-Ryčkova, juos prikelia, kurdami valgiaraščius, pasakojančius nacionalinę istoriją, kurios daugelis lietuvių nepažįsta.

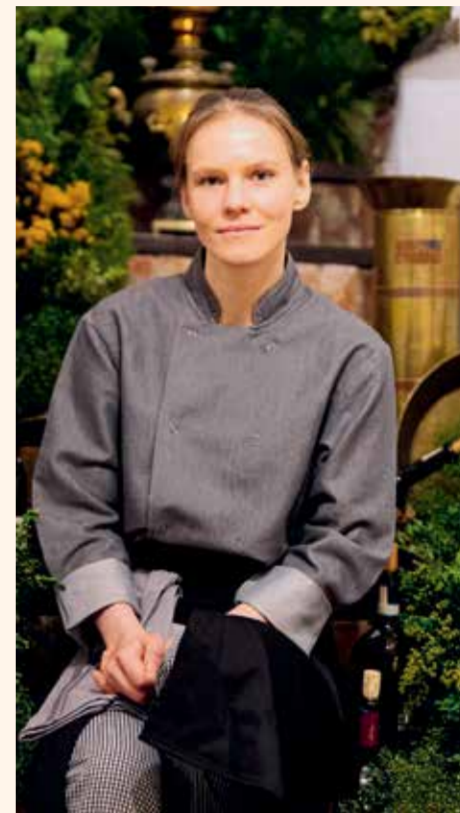
Pradžia – pagonybės laikais

Lietuvoje veikianti „Romuvos“ bendruomenė, išpažįstanti neopaganišką tikėjimą, puoselėja senąsias lietuviškas tradicijas. Kasmet festivalį „Mėnuo Juodaragis“ organizuojantis Ugnius Liogė su „Romuvos“ kunigu Ignu Šatkausku papasakojo apie audringiausiu Europoje laikomą XIV a. Daugelis Lietuvos istorijos gerbėjų mėgsta pasigirti, kad Lietuva ilgai nei kitos Europos tautos išlaikė savo tikėjimą. Ir nors galiausiai krikščionybė tapo vyrujančiu tikėjimu, iš senosios tradicijos – pagonybės – tebėra išlikusių valgyto ir gėrimo įpročių, net jei daugelis lietuvių ir nežino jų kilmės. Pavyzdžiui, Kūčios buvo uždraustos, šeimos ir toliau slapta laikėsi jų tradicijos ir per Kūčias ragaudavo 12 patiekalų. Istorikė Andželika Laužikienė pridūrė, kad per Kūčias lietuvių iš po staltiesės traukia šiaudus, kad sužinotų, kaip ilgai gyvens – tai tradicija, kurios šaknis taip pat siekia senąjį tikėjimą. Ir tai – tik saujelė išlikusių pagonybę menančių tradicijų.

Tačiau, tai nereiškia, kad visas Lietuvos kulinarinis paveldas yra kilęs iš senovės ar viduramžių laikų. Nuo šalies sukrėščioninimo iki sovietinės okupacijos praėjo šimtmečiai, tad šiuolaikiniai virėjai iš šio santykinės laisvės laikotarpio turi ko pasimokyti.

Šimtametės virtuvės tradicijos

R. Keršulytės-Ryčkovos tyrimų duomenimis, lietuviškai rašytų receptų iki XIX a. nebuvo, todėl ji dirba su archyvuose ir senose knygoose rastomis istorinėmis nuorodomis apie patiekalus ir ingredientus, atkurdamą juos remdamasi tik šiais aprašymais.

R. Keršulytė-Ryčkova. Asmeninio albumo nuotrauka

„Lietuvoje buvo ingredientų, būdingų kiekvienam šimtmečiui, kiekvienam laikotarpiui, kiekvienam kunigaikščiui“, – pasakoja šefė.

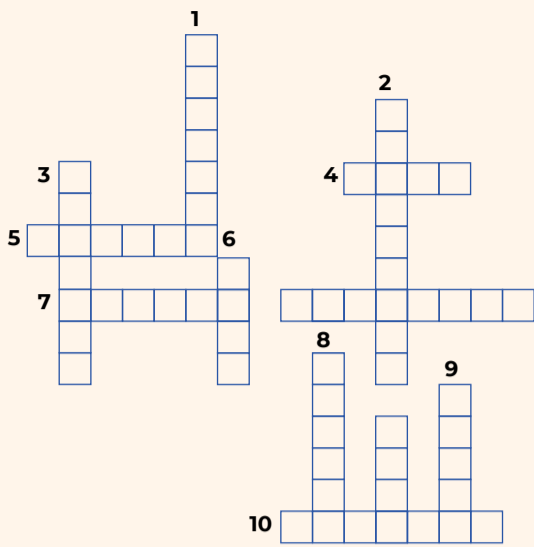
Pavyzdžiui, šerniena buvo privilegija, skirta tik Lietuvos didikams. Tik jiems buvo leidžiama medžioti, o paprastiems žmonėms už tai grėsė mirties bausmė. Dabar už 21 eurą kiekvienas gali ragauti tokį šernienos kepsnį, kokių būtų mėgavęsis didysis kunigaikštis Gediminas (1275-1341 m.), patiekiamą su bruknių vyno padažu, saldžiomis kriaušėmis ir bulvių krocketais su sūriu. Taip pat siūlomas bebro mėsos troškynys su grybais, pomidorais ir bulvių koše, pagardinta špinatais.

Tuo tarpu vegetariškų ir veganiškų patiekalų skyrius, skirtas tik litvakiškos virtuvės šaknų turintiems patiekalams, rodos, intriguoja labiausiai: naminiai barykai, patiekiami su svogūnų džemu, pomidorų padaže troškinti varškės sūrio rutuliukai ir didžkukuliai (dideli bulviniai kukuliai), patiekiami su grietine.

▶ 12 p.

Dovilė Rūkaitė / R. Danisevičiaus (lrytas.lt) nuotrauka

Vertikaliai:

- 1 Judėjų šventė, švenčiama 8 dienas ir naktis.
- 2 Skaičius, simbolizuojantis Dievo vardą.
- 3 Žaidimas; keturkampis verpimas, kurio šonuose išraižytos hebrajų kalbos raidės; vienas pagrindinių Chanukos šventės simbolių.
- 6 Pagrindinis žydų religinis traktatas; žydų Šv. Raštas.
- 8 Nedidelis dekoratyvus dėklas, kuriame laikomas susuktas pergamentas su šv. tekstais, dedamas ant durų staktos.
- 9 Populiarus rankos formos amuletas; „Palaimintoji Deivės ranka“.

Horizontaliai:

- 4 Tradicinė vyrų kepurėlė, nešiojama ant pakaušio.
- 5 Septynšakė žvakidė – vienas pagrindinių judėjų simbolių; Izraelio valstybės simbolis.
- 7 Vieno garsiausių Izraelio karaliaus simbolis; vienas pagrindinių žydų simbolių.
- 10 Judėjų vyrų maldos šalis.

Litvakų įtaka lietuvių nacionalinei virtuvei

Tomas Rimvydis / R. Danisevičiaus (lrytas.lt) nuotrauka

Šiandien ji mano, kad Vilnius yra viena geriausių vietų pasaulyje valgyti žydišką maistą.

Nenusileidžia populiarioms Europos virtuvėms

Žydiški patiekalai – tik gabalėlis lietuviško kulinarinio pyrago. „Ertlio namo“ virtuvės šefas ir vienas iš įkūrėjų Tomas Rimvydis daugiausia dėmesio skiria viduramžių, renesanso ir baroko lietuvių virtuvės atkūrimui, visa tai interpretuodamas šiuolaikiškai. Sezoniškumas yra restorano meniu pagrindas, nes gaminama iš to, kas tuo metu auga sode, ką galima sumedžioti miške ar sužvejoti netoliese esančiose upėse ir ežeruose.

11 p. ►

„Juokinga, bet jei paklaustumėte bet kurio lietuvių gatvėje, jis prisieks, kad tai 100 procentų lietuviški patiekalai. Iš tiesų pas mus tai atėjo iš litvakiškos virtuvės“, – teigė šefė.

Lietuviai sugrįžta prie istorinės virtuvės

Laimei, „Lokys“ nėra vienintelis restoranas, kuriame galima atrasti litvakų kultūrinio paveldo pėdsakų.

2016 m. kulinarijos knygų autorė Dovilė Rūkaitė atidarė „Beigelių krautuvėlę“. Viduje – prekystalis, nukrautas kepyklos skanėstais – beigeliais, aguoninėmis pynėmis ir keturiais auksiniais bialiais (beigeliai, bet kepami su įdubusiu viduriu, įdarytu svogūnais ir aguonomis). Ant prekystalio taip pat padėti teiglach (kumščio dydžio pinti pyragaičiai).

N. Degutienė pasakoja, kad tik 2009 m. išvykusi iš Lietuvos sužinojo, jog daugelis patiekalų iš tiesų yra tokie pat žydiški, kaip ir lietuviški.

„Tiesą sakant, man prireikė laiko pripažinti, kad iš tiesų tai buvo mūsų bendras kulinarinis paveldas“, – sako Nida.

T. Rimvydis pripažino, kad pirmieji dveji „Ertlio namo“ metai buvo sunkūs dėl COVID-19 pandemijos ir netradicinio valgiaraščio, bent jau lietuviams. „Žmonės nesuprato to, kad nėra nei bulvių, nei kiaulienos“, – sakė jis. Pirmaisiais metais restorano užimtumas siekė 20 proc., į jį užsukdavo beveik vien tik turistai. Dabar vietiniai sudaro apie 90 proc. klientų ir beveik kiekvieną vakarą restoranas yra užimtas 100 proc.

„Jei atvyksti į Lietuvą, turi apsilankyti „Ertlio name“, – tvirtino T. Rimvydis. – Čia gali sužinoti istoriją ir tikrai suprasti lietuvišką virtuvę“.

Straipsnio autorius Joe Bauras pasakoja dažnai keliaujantis po pasaulį. Tik kelios patirtys leido jam taip kardinaliai pakeisti savo suvokimą apie nacionalinę virtuvę, kaip laikas, praleistas Vilniuje. Tegul neapgauna jūsų teiginys, kad šios virtuvės pagrindas – mėsa ir bulvės. Lietuviška virtuvė yra tokia pat turtiniga ir sudėtinga, kaip daugelio mėgstama italų, japonų ar prancūzų virtuvė. Šie patiekalai turi tvirtas šaknis unikalioje istorijoje. ■

Žydų litvakų kulinarinis paveldas

Rugelach - jidiš: ראנגעלעך, o hebrajiškai: רוגלך rōgalak – įdarytas kepinys, kilęs iš Lenkijos žydų bendruomenių. Šis saldėsis dar vadinamas žydišku kroasanu. Izraelio kepyklėlių vitrinose rasite kalnus šių kepinų su dar karštu šokoladiniu įdaru.

Tradicinis rugelach sukamas į puse nulio formos ragelį įdaru į vidų. Šaltiniai teigia, kad rugelach ir prancūziškas kruasanas turi bendrą protėvį iš Vienos

menantį pergalę prieš turkus 1683 m. Vienos mūšyje. Tačiau tai, regis, yra miesto legenda, nes ir rugelach, ir tariamas jo protėvis Kipferl atsirado ankstyvaisiais Naujaisiais amžiais, o šiuolaikinis kruasanas atsirado ne anksčiau kaip XIX a.

Netrukus legendinis rugelach turėtų pasirodyti Beigelių krautuvėlėje.

Dalinamės www.onceuponachef.com video receptu:

European Days of Jewish Culture 2023

Atmintis Vilnius

Europos žydų kultūros dienos renginiai Lietuvoje Rugsėjo 3 d.

#BeigeliaiJungiaBendruomenes

aepl

Co-funded by the European Union

unesco

PARDUOTUVĖ KAVINĖ

Darbo laikas

I – IV 10.00 – 19.00

V – VI 10.00 – 16.00

mob. tel. + 370 683 86894

el. p. kavine@lzb.lt | Pylimo g. 4 | Vilnius

Žydiški skanėstai – litvakų kulinarinis paveldas

